

Specijalista iz oblasti sociologije obrazovanja, didaktike i metodike nastave, Sombor

DOI 10.5937/kultura1236011J

UDK 37.014

316.774

originalan naučni rad

GLOBALNE TENDENCIJE U OBRAZOVANJU I MEDIJSKI TIMOS

Sažetak: *Obrazovanje danas predstavlja jedan od najvećih svetskih problema. Zbog toga što ciljevi samog društva jesu često u konfliktu, moguće je uočiti različite ishode obrazovnog procesa. Obrazovanje danas ima za zadatak obezbediti sveobuhvatan pogled na društvo i njegove ciljeve, u vremenu kada mediji postaju sve dominantiji faktor socijalizacije. Da bi obrazovanje bilo efektivno i primereno trenutku, ono mora stati u odbranu ideje opšte kulture. Sve protivrečnosti savremenog društva u obrazovanju se sažimaju, preklapaju i prelamaju, dok značaj medija u stvaranju socijalnog identiteta postaje neumoljivo prevalentan. Obrazovanje i dalje jeste generator promena, no ono ne može obezbediti progresivne promene samo svojim postojanjem, naročito ukoliko žestinu koju mediji imaju ne prilagodi sopstvenim prerogativima, i stavi medije u funkciju realizacije vaspitno-obrazovnih imperativa. U postmodernom dobu umreženog društva i dobu naučno-tehnološke revolucije, koja predstavlja osnovu za globalnu ekonomiju, obrazovanje i znanje kao takvo postaju ključni faktor koji obezbeđuje društvenu pokretljivost i razvoj globalnog društva.*

Ključne reči: *obrazovanje, mediji, savremeno društvo, globalizacija*

Uvod

Ako želimo navesti jedan od najdominantnijih instrumenata globalizacijskih procesa, to bi bila tzv. elektronska globalizacija, jer upravo ona omogućava *melting pot* civilizacijskih razmera, i samo ona je u stanju da agensnošću i faktorizacijom, kao tehnikom, okuplja „Globalno selo“. Ustanovljavanje ili institucionalizacija određene javne aktivnosti kakva je globalizacija, bitna je odlika

svakog društva koje se želi nasloviti modernim. Ustanove svih vrsta neizostavne su u očuvanju onoga što nazivamo *status quo*. Tu funkciju čuvanja, institucija ne obavlja samo javno, nego i prikriveno. Tako sudstvo, škola, bolnica itd. imaju različite deklarativne ciljeve poput dodeljivanja pravde, prenošenja znanja, lečenja-ozdravljenja, ali zajednička im je karakteristika ta latentna funkcija ili uloga, kojom one prezerviraju društvenu stvarnost onakvom kakva jeste. Prema tome, taj zadatak društvene kontrole i održavanja postojećeg stanja, što ga društvo dodeljuje ustanovama, duboko uslovljava njihovu struktuiranost i funkcionalnost. Institucija obrazovanja i konfuzija u vaspitnom domenu nastaju kao posledica krize identiteta koje savremeni društveni tokovi uzrokuju, naročito usled sveprožimajućeg i sveobuhvatnog uticaja medija i informacionih tehnologija. One su utoliko promenile percepciju stvarnosti i samopercepciju pojedinca kao društvenog subjekta, da je prestala biti jasna granica između postojanja, onog stvarnog i onoga virtuelnog. Ova postmoderna implikacija novih tehnologija stvara novog čoveka, čiji prerogativi jesu značajno drugačiji od vrednosnih i normativnih matrica onih generacija sa kojima dele društvenu stvarnost. Ovakav stepen nekomplementarnosti remeti društvenu koheziju i čini anahronim mnoge društvene svesti i pojave. Možemo reći da informaciono doba i informatička revolucija prednjače u savremenom kontekstu obrazovanja i vaspitanja novog čoveka-deteta, čiji se referentni okviri, prošireni priznanjem pluralizma identiteta i prava na slobodan izbor sopstvenih socijalnih specifičnosti, u određenoj meri, na jedan nekoherentan način, susreću sa sada tradicionalnim a već juče modernim viđenjima društvene stvarnosti. Vaspitanje preobražava individu u duhu vremena i uvek je uspevalo, barem nastojalo, odgovoriti zahtevima trenutka; nekada se to nazivalo univerzalijom, zahtevima predaka, dugom prema zajedničkoj kulturi, a danas se taj zajednički imenilac, taj pijemont pojavljuje u kontekstualnom, mnoštvom informacija depriviranom, sadržaju svesti savremenika koji je odrastao svoje detinjstvo uz medije. U ovome radu učinićemo osvrt na neke od pojava i odrednica koje su zaslužne za ovakvu epohalnu promenu kao neminovnost koja, ako već nije sveprisutna, onda kulminaciji njene ekspanzije možemo biti svedoci.

Holizam u mediju prosvetiteljstva

Iz ovakvih činjenica, kao baze, polaze i sva druga raslojavanja, neučinkovitost i neprilagodljivost, ili, bolje rečeno, nemogućnost konstantne aktuelnosti i interaktivnosti sistema školstva. Takvog obrazovno-vaspitnog sistema, koji bi bio usklađen sa razvojem jednog modernog subjekta-učenika, koji mora biti nosilac u procesu, a ne pasivni korisnik. Demokratizacija, koja

je podrazumevala da svako ima pristupa kulturi, definiše pravom svakoga na kulturu po svom izboru. I to po principu: „Sve je dopušteno i pustite me da radim sa sobom šta hoću.“¹ Nema više onih moćnih autoriteta koji mogu tog postmodernog subjekta pokolebati u onome čemu on pridaje prvenstveni značaj, niti postoje neki značajni manifestni mehanizmi kontrole koji mogu upravljati njegovim ponašanjem, naizgled posmatrajući. Ovakvi i slični stavovi polaze iz samog centra ideje demokratičnosti, u kojoj se pitanja istine i slobode ne mogu tumačiti u smislu tradicionalnih kategorija ljudskog duha. Prema tome, raspad masovnog duha, a i masovnog obrazovanja je neminovan, i već je uzeo maha. Plemenito, uzvišeno, duboko, istančano i pristojno nužno mora ostati pod okriljem škole. Sve destruktivno, žestoko, grubo i sirovo, škola, kao moderna institucija, treba i dalje da oplemenjuje, kultiviše, da pruža prave vrednosti, ali ponajviše da izoštri sluh i uvažava novu generaciju, njihov senzibilitet, nove stilove življenja. To znači da ne sme na silu nametati svoje vrednosti, već mladima pomagati da nađu sopstvene, bez obzira na trenutnu „obesčašćenost i banalizovanost“ obrazovnog miljea i vaspitnog kursa, uopšte.

Neposredna budućnost nosi nove izazove. Jer, ovakva kruta postavka, ili će razviti svoju elastičnost i proširiti svoje uloge i otvoriti se za nove mogućnosti, ili će škola prestati da obezbeđuje kontinuitet društva. Sve dileme oko ove problematike pronalaze svoj odgovor u reviziji programskih sadržaja i multifunkcionalnom sistemu obrazovanja. Ove izmene mogu trasirati put ka univerzalnoj školi budućnosti, koja će biti zasnovana na novom pristupu predmetnoj materiji, saradnji među predavačima, kao i saradnji između škole i porodice. U dosadašnjim uslovima, škola je morala da se podređuje društvu, da se otvara prema njemu. Budućnost donosi odnos u kom društvo neće biti dominantno nad školom. Obrazovni ciklus će uvek ostvarivati društvene ciljeve, ali on ih mora i uspostavljati. Ovakav koncept škole širi granice slobode čoveka, uvećava njegove mogućnosti izbora i dovodi ga u dodir sa najrazličitijim načinima i modelima života pojedinca i društva. Obrazovanje je veza između pojedinca i kulture, i upravo je ono zaslužno za olakšavanje i uvećavanje odgovornosti u ostvarenju sopstvenih životnih izbora.

Ljudi se osećaju sigurnijim u zajednici, iako možda nemaju osnova za stvarnu sigurnost. Rado razgovaraju, budući da su vođeni osećanjem da iza svakog razgovora sledi neki stvarni čin-plod, neko delo ili bar aktivnost u dogovorenom smislu. Nade

1 Ovo je jedan od tipičnih postulata holizma, mada se može javljati i u drugačijim varijetetima.

uložene u razgovor često nisu srazmerne plodovima dobijenim iz njega. Ali dokle god postoji to uverenje da komunicirajući unapređujemo barem sebe, ako ne i druge, i dokle god linija ostaje otvorena, otvorena je i mogućnost da se dođe do zajedničkog zadovoljavajućeg rešenja.² Promene su neminovne i nijedno stanje nije zadato. Zbog toga tolerancija, koja obezbeđuje kretanje govora, ostaje ono najvažnije i najosnovnije u komunikaciji između čoveka i institucije. Ako je čovek otvoreno i nedovršeno biće, a on to sigurno jeste, onda on ne može očekivati potpunu i večnu sigurnost ni u čemu, uprkos svim dogmama i ustanovama koje je u tu svrhu izmislio i izgradio. Savremeni sistemi društvene kontrole ne zavise u tolikoj meri od nekakvih javnih drama. Savremeno društvo zasnovano i utemeljeno na identitetima raznih vrsta, a pogotovo na identitetima ponosa - subjektivnim identitetima - nacionalnim identitetima, ima poklonike, obično organizovane u radikalne pokrete, koji žele prezervaciju, ne bi li sačuvali čistotu jezika, običaja, manira itd. Međutim, ako pogledamo radove Mišela Fukoa možemo naići na termin "genealoškog istraživanja". Ta genealogija o kojoj je Fuko pisao „posmatra znanje, upleteno u odnose moći, s obzirom da se ono uvek upotrebljava radi regulacije društvenog ponašanja“³. U mediju prosvetiteljstva koje iznedrava obrazovanje, koje je već toliko razočaralo, i relativno malo i nedovoljno pružilo, nije ispunilo u suštini svoja očekivanja,⁴ više ne možemo tražiti spas. Ratko Božović kaže da je „jednodušnost u mišljenju stigla do jednodušnosti u nasilju“. Možda je najveće nasilje koje trpimo ono, koje čini nedovoljno potrebama trenutka usaglašeno, obrazovanje i vaspitanje.

Izazovi obrazovanju u procesu globalizacije

Obrazovanje, upravljajući ustanovama koje nadzire, predstavlja zapravo uslugu koju društvo pruža svojim članovima. Obrazovanje danas predstavlja jedan od najvećih svetskih problema i zbog toga što su ciljevi samog društva često u konfliktu, pa iz toga razloga daju različite ishode obrazovnog procesa, koji mogu biti u obliku nekorisnog obrazovanja kao suprotnosti korisnom i primenjivom nauku. Ukoliko se upotrebi valjano, ono bi trebalo dati bolje društvo; u suprotnome moglo bi biti i više nego kontraproduktivno. Budući da ono obuhvata skup svih metoda kojima društvo nastoji usmeriti ili ubrzati proces učenja, treba imati na umu i to da postoje različiti vidovi obrazovanja koji se ne mogu ostvariti u školi, u učionici ili laboratoriji. „Još kasnije u procesu obrazovanja dolaze ideje

2 Šušnjić Đ., *Dijalog i tolerancija*, Beograd 1997.

3 Tompson K., *Moralna panika*, Beograd 2001, str. 87.

4 Koković D., *Sociologija obrazovanja*, Novi Sad 2000.

i rukovanje idejama, koje se naziva rasuđivanjem i logikom“, a za pomenute vidove obrazovanja je nužno životno iskustvo, te „zanemarivanje tog načela“ da se ideje primenjuju kako bi se mogle nazvati živim i stvarnim, „jedan je od najstrašnijih i najtežih grehova obrazovnih institucija - greh „inertnih ideja“, kako ga je nazvao Vajthed“⁵. Jasnije je po sebi da će najuspešniji i najplodniji biti oni načini koji su u skladu sa potrebama trenutka, kojima su primereni, odnosno sa stvarnim potrebama onoga aktuelnog u savremenom društvu. Uspeh u obrazovanju počiva na buđenju interesa i entuzijazma mladih, u istinskoj realizaciji obrazovne potrebe čoveka eksploatišući istraživački refleks-radoznalost, čije ispunjavanje donosi kvalitativnu promenu u životu pojedinca koji uči. Stvarnost koju sagledavamo govori nam da danas imamo za zadatak permanentno obrazovanje tokom čitavog života, obrazovanje za život i međuljudske odnose pored obrazovanja za rad i posao i da svrha obrazovanja mora biti „u skladu sa funkcijom; ona se sastoji u obuci pojedinaca koje će zajedno činiti jedno idealno društvo“⁶. Ideal je taj kojeg nikako ne smemo prevideti u društvu koje je postalo visoko diferencirano i organizovano, u kojem mnoge veštine i znanja brzo zastarevaju, i gde je umeće menjanja i prilagođavanja jedan od najvažnijih uslova za postizanje uspeha. „Sistemi obrazovanja moraju, dakle, da budu dovoljno složeni da bi pružili obuku za najraznovrsnije zahteve današnjeg društva, a u isti mah dovoljno elastični da bi se prilagođavali potrebama sutrašnjice.“⁷ Svi smo svedoci nesagledivih promena u stavovima, odnosima, vrednostima i navikama, koje ne samo da su se dogodile nego su čak i još aktuelnije iz dana u dan. Sa obrazovnom delatnošću u tesnoj vezi jeste i rad, odnosno specifični karakter ljudskog rada. Stanje deregulacije ili anomija „nastaje onoga časa kada društvo ne može usmjeravati individuu i vršiti nad njom kontrolu“. Moguće je da se obrazovanje u procesu globalizacije nalazi u baš jednom takvom okruženju, jer ako „anomiju shvatimo kao raskid u strukturi kulture, koji se događa naročito kada se pokaže akutan rascjep između ciljeva i norma kulture i socijalno konstruisanih sposobnosti članova grupe da djeluju u skladu sa njima“⁸. Moguće je da se obrazovanje u procesu globalizacije nalazi u baš jednom takvom okruženju, jer ako „anomiju shvatimo kao raskid u strukturi kulture, koji se događa naročito kada se pokaže akutan rascjep između ciljeva i norma kulture i socijalno konstruisanih sposobnosti članova grupe da djeluju u skladu sa njima“⁹, tada

5 Pikerling Dž., *Izazov obrazovanju*, Beograd 1971, str. 33.

6 Ibid., str. 39.

7 Ibid., str. 41.

8 Sergejev D., *Otuđeni čovjek*, Zagreb 1974, str. 115.

9 Merton R., *Social Theory and Social structure*, New York 1949, str. 162.

smemo zaključiti da je kriza obrazovanja samo odraz krize savremenosti, krize identiteta i krize komunikacije. D. Koković kaže da „novi razvojni i modernizacijski ciklus zahteva ne samo ekonomsko-tehnološki, već i civilizacijsko-kulturni progres koji će biti postavljen na osnovama modernizacije“¹⁰, a ovo opet pretpostavlja mobilizaciju različitih snaga i resursa, odnosno čitavu društvenu mobilizaciju kako bi se kriza nadvladala. Ukratko, da bi se to postiglo „potrebno je da inovacija postane što se još nikada nije dogodilo - životni stil obrazovanja“¹¹. Mnogim od poteškoća koje stoje na putu razvoja obrazovanja danas razlog su protivrečnosti same demokratije, a prevaziđeni koncepti ne mogu zadovoljiti potrebe trenutka i zahteve današnjice, koji kao nužnost postavljaju sticanje znanja, svih onih neophodnih, za jedno legitimno učešće u kulturi. No danas se Novo doba suprotstavlja pojmu slobodnog vremena, koje obrazovanje naseljava i ono prekida tradiciju *vita contemplativa* (misaonog života), a „za njega postoji samo operativna, upravljačka, funkcionalizovana misao, potčinjena zakonima efikasnosti“¹². Iako bi se trebali okrenuti školi mišljenja, čini se da sve dublje zalazimo u školu znanja i u to Novo doba koje „protivreči idealu slobodnog i razumom rukovođenog čoveka i onom modelu bratstva koje poštuje pojedinca i čini temelj savremene demokratije“¹³. Obrazovanje ima i moć i autoritet da se odupre iskušenjima „novih doba“ ukoliko na pravi način izvede svoj zadatak da razvija racionalnu misao, kritički duh, interesovanje za naučno saznanje, i ostvari cilj da ljude učini slobodnim, svesnim svoje individualnosti, ispunjenim poštovanjem prema životu *per se*, da osećaju brigu za pravdu, da žele postići blagostanje, da razvijaju odgovornost za mir i podržavaju jednakost šansi i prava za sve.

Upravo novo obrazovanje bi moglo da bude ključno u postizanju „aktivnog bivstvovanja“ i modusa bivstvovanja o kojem Erich From piše: „Pretpostavke modusa bivstvovanja su nezavisnost, sloboda i prisustvo kritičkog uma. Njegova osnovna osobina je aktivnost, ali ne u smislu spoljašnje aktivnosti ili biznisa već unutrašnje, produktivne upotrebe naših ljudskih moći. Biti aktivan znači ispoljavati svoje sposobnosti, talente, bogatstvo ljudske darovitosti kojim je, iako u različitim stepenima, obdareno svako ljudsko biće. To znači obnavljati se, rasti, ispoljavati se, voleti, prevladati zatvor izolacije sopstvenog ega, zanimati se, davati.“¹⁴ Dakle, obrazovni proces mora biti

10 Koković D., *Sociologija obrazovanja*, Novi Sad 2000, str. 242.

11 Kums F., *Svetska kriza obrazovanja*, Beograd 1971, str. 114.

12 Lakroa M., *Ideologija Novog doba*, Beograd 2001, str. 65.

13 Ibid., str. 74.

14 From E., *Imati ili biti*, Beograd 1998, str. 83.

ono što i sama reč govori, stalni proces, akcija, trajanje, ali ne i istrajavanje. Ono se mora kretati napred, ono se ne bi smelo vezivati za ono što ima, iako to deluje primamljivo jer podržava osećaj sigurnosti, ono mora biti odvažno i dovoljno smelo da zakorači u jednu neizvesnost novog, ili predstojećeg. Obrazovna potreba i obrazovni momenat mogu ostvariti bolje društvo jedino ukoliko obrazovanje postane kategorički imperativ, pređe u akciju, pokrene sve svoje kapacitete i pokuša povratiti ulogu u kulturi i samoj socijalizaciji, koja mu je oduzeta, otuđena, u uzaludnom pokušaju postmoderne da prevaziđe samu sebe.

Obrazovanje i medijski timos¹⁵

U svojoj knjizi „Televizija: opasnost za demokratiju“, filozof Karl Popper saopštava stanovište da demokratija nije ništa drugo do jedan sistem zaštite protiv diktature, i ništa unutar demokratije ne brani najučenijim ljudima da svoje znanje prenose na manje učene. Štaviše, on smatra da je demokratija oduvek nastojala da podigne nivo obrazovanja, u čemu i jeste njena naučna težnja. Dakle, logika auditorijuma nameće opadajući nivo kvaliteta programa i izvesnu degradaciju u cilju zadržavanja publike, te su televizijski kanali primorani da proizvode sve više i više senzacionalističkih emisija. A ono senzacionalističko, retko kad je i dobro. „Televizija danas poseduje kolosalnu moć, čak se može reći da je ona potencionalno najvažnija od svega, kao da je i sam glas boga njome zamenjen. I biće tako ako nastavimo da podležemo njenim zloupotrebama. Televizija je zadobila suviše veliku moć u krilu demokratije. Nijedna demokratija ne može da preživi ako se ne stane na kraj toj svemoći.“¹⁶

Verovatno je da ovakvom pristupu možemo naći razlog u nameri da se ovakvi predlozi, sugestije i shvatanja o drugim iskustvima bolje istaknu. Misao ovoga autora se kreće oko opadajućeg nivoa znanja, ali se tu ne zaustavlja nego nastavlja, na jedan konstruktivan način, da govori i o sredstvima saznanja, pa i o medijima, i daleko je od toga da ih potpuno odbacuje, on kaže: „Mislim da bi televizija, čiji je uticaj možda strašno opasan, mogla da bude, sasvim suprotno, jedno značajno sredstvo obrazovanja.“ A Džon Kondri, koautor ovog dela, razvija dalje tu vizionarsku misao: „Ono što bi škola morala da čini jeste da

15 U originalu na grčkom pismu *θυμός* ima značenja: žestina, bes, srdžba, snaga, volja. U svojoj knjizi *Kraj istorije i poslednji čovek*, Frensis Fukojama pominje timos u vezi sa liberalnom demokratijom i društvenim priznavanjem. Suprotstavljajući pojmove izotimije i megalotimije, odnosno težnje za priznavanjem jednakosti i suprotne tome, nejednakosti u formi superiornosti onoga ko nameće svoj timos, Fukojama vidi ključnu ulogu društva i faktora socijalizacije, koji bi trebalo da neguju izotimiju.

16 Karl Popper, *La télévision: un danger pour la démocratie*, Paris 1994, str. 36.

nauči decu kako da koriste televiziju. Potrebno je objasniti im kakva se korist može imati od medija, svakog pojedinačno i uopšteno uzeto, kao što bi im bilo neophodno ukazati i na one aspekte koji ne služe ničemu korisnome ili progresivnom. Više nego dovoljno bi bilo kada bi deca razumela da sticanje materijalnih dobara nije najviši cilj u životu, i da su vrednosti preporučivane u emisijama i reklamama u teškim protivurečnostima sa onim vrednostima o kojima uče u školi. Umesto da ignoriše postojanje medija, škola bi morala deci da predloži diskusije o emisijama i idejama. Organizovanje pedagoških programa trebao bi da bude zadatak obrazovnom sistemu kako bi od dece načinili gledaoce i prosvetlene korisnike medija, sposobne za kritičko promišljanje.¹⁷

Uticaj mas-medija, tvrdi Žak Gone, može se uporediti s uticajem vaspitno-obrazovnih institucija. „Mas-mediji su, ponekad, značajnije obrazovne institucije od same škole, jer je prevazilaze u obimu publike, vremenu i interesovanju koje posvećuju svojoj publici, kao i u raznovrsnosti sadržaja koje nude. Mediji uspevaju dotaći se svih tema, pa su zbog toga posebno zanimljivi za sticanje raznovrsnih saznanja. Oni uvode dimenziju zabave i ponašanja, koji izlaze izvan uobičajenih okvira. U tom pogledu, teško da je uopšte moguć delotvoran školski rad u medijima kroz jedan tradicionalan pristup. Besmisleno je da se lišavamo upravo onoga istinski revolucionarnog što mediji mogu da unesu u škole, ako ih uključimo u neku klasičnu disciplinu. Ove problematike nas nužno vraćaju pitanjima o funkciji škole i o njenom položaju.“¹⁸

*Mediji danas predstavljaju sastavni deo dekora privatne sfere.*¹⁹ Slogan modernog doba, po rečima Žaka Gonea, mogao bi biti formulisan: Mediji jesu uljez u dom, zato što porodica dobrovoljno stupa u ekran, etar i medijski proizvod, kao takav. Mediji svakako odlučuju o (ne)slobodnom vremenu porodice, nameću joj sistem vrednosti i uokviruju njen pogled na svet. Mediji postaju globalni kriterijumi za kategorije kulture, ukusa, mišljenja – duh porodice se *de facto* strukturise po standardima koje donosi medijska produkcija. S druge strane, dominantni psihološki procesi komunikacije s medijima svode se na fenomen intimizacije. Sve bi bilo mnogo jednostavnije da porodica ne implicira krug unutar koga postoje budući ljudi-kriterijumi, kojima se razvoj, uspeh i postignuće standardizuju izvan medija. Tezi da uspeh u vaspitanju dece umnogome zavisi od stava roditelja prema školi i nastavnicima, pre toga treba dodati istinu da – neminovno

17 Ibid., str. 101.

18 Gone Ž., *Mediji i obrazovanje*, Beograd 1998, str. 125-126.

19 Ibid., str. 13.

zavisi od stava roditelja prema medijima.²⁰ Pored toga što je ovde ponajviše pominjana televizija, i drugi mediji, a pogotovo internet, možda više i ekspanzivnije nego ikad, postaju stvarnost koja donosi nove odnose, koje ćemo biti primorani prihvatiti, kako bi tu društvenu stvarnost mogli najbolje razumeti. Ž. Ž. Ruso u „Društvenom ugovoru“ kaže: „Najjači nije nikada dovoljno jak da uvek bude gospodar, ako ne pretvori svoju snagu u pravo, a poslušnost u dužnost.“²¹ Prema tome, ni uloga medija, kao ni uloga drugih faktora socijalizacije, ne bi bila toliko izražena niti imala toliko snažan uticaj u životima savremenog čoveka, ukoliko ne bi ispunila ovde pomenute uslove, budući da biti savremen znači biti medijski pismen, a to podrazumeva obavezu opismenjavanja tog tipa, odnosno pravo, ali i dužnost, individue da bude korisnik medija dokle god želi ravnopravno participirati u zajednici savremenosti. Javno vlasništvo kolektivnog znanja i dostignuća jednako recipročno je zastupljeno u populaciji kao i priroda slojevitosti jedne društvene strukture, a mediji omogućavaju masovnu akulturaciju, obrazovanje i pristup blagu nastalom sedimentacijom znanja i iskustava. Za zaključiti je, po rečima E. Kanta, da „javna upotreba uma mora u svako doba biti slobodna i samo ona može dovesti do prosvetljenosti ljudi; njegova privatna upotreba, međutim, može se ograničiti češće i u znatnoj meri, a da pritom bitno ne ometa napredak prosvetljenja“²². Iz ovoga sledi da se čak i prosvetiteljski duh može razvijati kroz mas-medije, no alternativni načini upotrebe i uobličavanje sadržaja u medijima jesu uslov postizanja toga cilja.

Uspeh u vaspitanju dece se meri i svim ostvarenim uticajima na formiranje dečjeg pogleda na svet. Ne samo kroz sticanje novih znanja, izmene u ponašanju i formiranje vrednosnih sistema, već prevashodno u formiranju novih kriterijuma za konkurenciju u globalnom poimanju realnosti, koje se gotovo bezbolno instruiše kroz medije. Kada govori o savremenom društvu D. Koković smatra da medijski i obrazovni sistemi ne treba da budu u sukobu, već u interaktivnom odnosu. U takvom odnosu stvorili bi se uslovi „da se u oba pravca razmenjuju vrednosti i posledice delovanja“²³. Unutar obrazovanja za medije doći će do preispitivanja i prevrednovanja vrednosti koje cirkulišu sistemom, a ulaze u obrazovni sistem, i bez obzira na koji način se odnosili prema masovnim komunikacijama, neizbežno je prihvatiti činjenicu da mediji sadrže i obavljaju usputnu obrazovnu

20 Ibid., str. 9.

21 Ruso Ž., *Društveni ugovor*, Beograd 1993, str. 145.

22 Kant I., Fuko M. i Habermas J., *O prosvetljenosti*, Novi Sad 2002, str. 32.

23 Koković D., *Društvo i obrazovni kapital*, Novi Sad 2009, str. 266.

funkciju.²⁴ Na taj način dolazimo do zaključka da se obrazovanje za medije može opisati razumevanjem i participiranjem u društvenim promenama i da savremeni stil života jeste „najbolje svedočanstvo da je klasična jezička pismenost samo ulaznica za razumevanje civilizacijskih procesa“²⁵. T. H. Eriksen kaže da „preobilje događaja“ u savremenom svetu dovodi do teškoća promišljanja vremena, i pri reči o problematici mundijalizacije i globalizacije, on sledećim rečima, citirajući Ampatija Baa, odriče navodni progres koji nam ovi procesi donose: „U Africi je smrt jednoga starca isto kao kada u nekoj evropskoj zemlji do temelja izgori npr. nacionalna biblioteka.“²⁶

No sveobuhvatni a veoma ozbiljan problem, koji se javlja u procesu globalizacije i tiče se i obrazovanja i medija, jeste problem kontrole, apsolutne i konačne. Kenet Tompson (Tompson, Kenet) u Moralnoj panici razjašnjava Fukoovo shvatanje moći u smislu diskurzivne političke instance i kaže: „Moć kruži na svim nivoima društva, i to na ‘kapilarni’ način, a ne jednodimenzionalnim tokom od vrha do dna. Glavni predmet mikrofizike moći u Fukoovom modelu jesu organi nadzora. Oni su u centru borbe između različitih formacija moći/znanja, pa se upravo na tim organima primenjuju tehnike regulacije. Različite diskurzivne formacije i aparature dele, klasifikuju i registruju organe nadzora zavisno od režima moći i „istine“.²⁷ Nužno je da savremeno društvo nauči razlikovati faktičku od virtuelne istine i prihvatiti slobodu kao kategorički imperativ, budući da su mediji, kao najveća snaga procesa globalizacije i mundijalizacije, centri moći koji kreiraju obrasce ponašanja, normiraju i uobličavaju stavove, uče i regulišu, dakle predstavljaju instrument sprovođenja „režima istine“ koji je odabran da bude instruisan i implementiran.

Socijalni identitet i informacione tehnologije

Ustanovljavanje ili institucionalizacija određene javne aktivnosti, kakva je globalizacija, bitna je odlika svakog društva koje se želi nasloviti modernim. Tu funkciju čuvanja, institucija ne obavlja samo javno, nego i prikriveno. Tako sudstvo, škola, bolnica itd. imaju različite deklarativne ciljeve poput dodeljivanja pravde, prenošenja znanja, lečenja-ozdravljenja, ali zajednička im je karakteristika ta latentna funkcija ili uloga, kojom one čine prezervaciju društvene stvarnosti onakvom kakva jeste. Prema tome, taj zadatak društvene kontrole i održavanja postojećeg stanja, što ga društvo dodeljuje ustanovama, duboko uslovljava

24 Radojković M., *Medijum sindrom*, Novi Sad 2006.

25 Koković D., *Društvo i obrazovni kapital*, Novi Sad 2009, str. 267.

26 Eriksen T. H., *Tiranija trenutka*, Beograd 2003, str. 102.

27 Tompson K., *Moralna panika*, Beograd 2001.

njihovu struktuiranost i funkcionalnost. Institucija obrazovanja i konfuzija u vaspitnom domenu nastaju kao posledica krize identiteta koje savremeni društveni tokovi uzrokuju, naročito usled totalnog uticaja medija i informacionih tehnologija. One su utoliko promenile precepciju stvarnosti i samopercepciju pojedinca, kao društvenog subjekta, da je prestala biti jasna granica između postojanja, onog stvarnog i onoga virtuelnog. Ova postmoderna implikacija novih tehnologija stvara novog čoveka čiji prerogativi jesu značajno drugačiji od pripadnika drugih generacija sa kojima dele društvenu stvarnost. Upravo ovde generacijski jaz postaje izraženiji nego ikada, čini se nepremostiv. Možemo reći da informaciono doba i informatička revolucija prednjače i u savremenom kontekstu obrazovanja i vaspitanja novog čoveka-deteta, čiji se referentni okviri, prošireni priznanjem pluralizma identiteta i prava na slobodan izbor sopstvenih socijalnih specifičnosti, u određenoj meri, na jedan nekoherentan način, susreću sa sada tradicionalnim a već juče modernim viđenjima društvene stvarnosti. Vaspitanje preobražava individuu u duhu vremena i uvek je uspevalo, barem nastojalo, odgovoriti zahtevima trenutka, nekada se to nazivalo univerzalijom, zahtevima predaka, dugom prema zajedničkoj kulturi, a danas se taj zajednički imenilac, taj pijemont pojavljuje u kontekstualno, mnoštvom informacija depriviranom, sadržaju svesti savremenika koji je odrastao svoje detinjstvo uz elektronske medije i računare.

Danas komunikacija, kakva je *online* komunikacija, predstavlja sasvim normalni komunikacijski kontekst, a sasvim je jasno da ovakav vid komunikacije beleži eksponencijalni porast. I pored postojanja komunikacije videom, slikom i zvukom, tekstualno bazirana komunikacija nastavlja biti zastupljena i upotrebljavana od strane korisnika informacionih tehnologija. Zapravo, one koje oslovljavamo korisnicima informacionih tehnologija u jednom sasvim savremenom kontekstu, možemo smatrati za motore ove revolucije razmene informacija u obimu nikada većem, opširnijem i po raznolikosti nepostignutom, do pojave ovih tehnologija. Tempo razvitka zavisi isključivo od aktivnosti korisnika i, naravno, porasta broja novih. Biti uključen u ovu zajednicu, odnosno deliti taj virtuelni prostor sa drugima ili ne, predstavlja stvar civilizacijskog dostignuća i jedno je od merila napretka društva. Možda ne bi bilo previše reći da pristup informacijama, razmena i objavljivanje informacija na globalnom mediju kakav je internet, predstavlja novu kulturu, pre nego li samo subkulturu informatički pismenih grupa, budući da je postala najveći globalni trend. Socijalni identitet koji pojedinac stvara kao odgovor na okruženje i uticaj okoline i društvenih faktora na njega, u smislu internet socijalnog identiteta, predstavlja jednu slobodu izražavanja, koja verovatno čini toliko primamljivom ovu

tehnologiju. Kao aktivni i živ identitet on mora biti priznat, a *online* identitet predstavlja mesto na kojem je moguće više od onoga što nam dozvoljavaju drugi vidovi komunikacije, naročito u pogledu panoptikuma ovog medija.

Zaključak

Ljudi, kao korisnici digitalnih medija i informacionih tehnologija, nisu obavezni deliti ni vreme ni prostor za komunikaciju, što nisu morali već duže vremena, ali ovde imaju priliku za naočigled ravnopravno učešće u razmeni informacija, gde je sloboda pristupa ta koja definiše informaciju kao zajedničko dobro. Naravno da to nije slučaj kod svih podataka koji se pojave, te da socijalna konstrukcija ima najveći uticaj na odabir i prezentaciju informacija koje će se pojaviti. U tom pogledu ovaj identitet koji se realizuje u ipak društvenom habitusu informacionih tehnologija podleže socijalnoj konstrukciji stvarnosti. U takvoj konstrukciji postoji i potreba upravljanja identitetom kako bi se postigao sklad između nominalnog identiteta i inflacije onoga što ostaje kao posledica aktivnosti identiteta u društvu. Ovde govorimo o nebrojenim narativima sopstvenosti koju želimo da društvo percipira, bez obzira na istinitost, potpunost ili intencijalnu iskrenost, koja ovde ne igra veliku ulogu, upravo zbog osećaja slobode koje je uzrokovano i time što se odgovornost, ili etička instanca ne moraju uključiti pod obavezno. Ta neobaveznost ili proizvoljnost u tumačenju ozbiljnosti socijalnog identiteta predstavljenog kao *online* identiteta ili uopšte prisustva u tome mediju, nova je dimenzija stvarnosti, koja u zavisnosti od toga gde se ovaj identitet pojavljuje, nosi određene svoje specifičnosti. Upravo zbog osećaja efemernosti *online* identiteta i socijalnog identiteta koji je razvijen u dobu informacionih tehnologija, sama društvena stvarnost trpi promene, ne samo zbog direktnog učešća ljudi u ovom novom svetu, nego i usled konsekventno promenjene percepcije stvarnosti koju tehnologije, kada god se pojavi nova, neumoljivo proizvode kroz odnos između korisnika i tehnologije.

LITERATURA:

- Eriksen T. H., *Tiranija trenutka*, Beograd 2003.
- From E., *Imati ili biti*, Beograd 1998.
- Gone Ž., *Mediji i obrazovanje*, Beograd 1998.
- Karl Popper, *La télévision: un danger pour la démocratie*, Paris 1994.
- Kant I., Fuko M. i Habermas J., *O prosvetćenosti*, Novi Sad 2002.
- Kums F., *Svetska kriza obrazovanja*, Beograd 1971.
- Koković D., *Sociologija obrazovanja*, Novi Sad 2000.

Koković D., *Društvo i obrazovni kapital*, Novi Sad 2009.

Lakroa M., *Ideologija Novog doba*, Beograd 2001.

Merton R., *Social Theory and Social structure*, New York 1949.

Pikering DŽ., *Izazov obrazovanju*, Beograd 1971.

Radojković M., *Medijum sindrom*, Novi Sad, 2006.

Ruso Ž., *Društveni ugovor*, Beograd 1993.

Sergejev D., *Otuđeni čovjek*, Zagreb 1974.

Tompson K., *Moralna panika*, Beograd 2001.

Šušnjić Đ., *Dijalog i tolerancija*, Beograd 1997.

Vladimir Jerković

Expert in sociology of education, didactics and teaching methodology, Sombor

GLOBAL TENDENCIES IN EDUCATION AND THE THYMOS OF MEDIA

Abstract

Education nowadays represents one of the biggest global problems. Since the objectives of the society are frequently contradictory we can observe different outcomes of the educational process. Education today has the task to ensure a global, wide view of the society and its goals in times when the media become increasingly more dominant factor of socialization. In order to achieve education that is functional and well adapted to the necessities of the time, it must defend the idea of general culture. All discrepancies of the contemporary education fuse, overlap and reflect in education, while the importance of the media considering the development of social identity becomes implacably prevalent. Education remains a generator of changes although it cannot provide changes by its mere existence, especially if it does not adjust the thymos so characteristic of the media to its own prerogatives and involve the media in the realization of educational imperatives. In the postmodern era of interconnected society and the progressive time of scientific and technological revolution that makes the foundations for global economy, education itself and knowledge itself remain the key factors regarding establishment of social mobility and development of global society.

Key words: *education, media, contemporary society, globalization*